

Uitdagingen op het gebied van datagedreven politiewerk en AI

VAN DATA NAAR DAADKRACHT

Technologische ontwikkelingen op het gebied van data-verzameling en de toepassing van *Artificial Intelligence* (AI) leiden tot grote uitdagingen in het politiewerk. Nieuwe technologie verandert namelijk niet alleen de aard en omvang van de criminaliteit ('AI-criminaliteit'), maar ook het politiewerk en de politieorganisatie. In het rapport *Navigeren in niemandsland* formuleert de Wetenschappelijke Adviesraad Politie (WARP) de belangrijkste uitdagingen met betrekking tot de uitvoering en inrichting van het politiewerk als het gaat om de inbedding en toepassing van datagedreven politiewerk en de doorwerking van AI.

In de strategische agenda

Stevig staan in deze tijd (2025) schrijft de Nederlandse politie dat de digitale transformatie een 'doorsnijdend' thema is voor de organisatie omdat de politie 'in toenemende mate gebruik maakt van omvangrijke hoeveelheden data en van digitale technologieën om deze data ten behoeve van het politiewerk te verwerken' (2025: 17). Deze aandacht voor data is niet nieuw. Van oudsher spelen data een centrale rol in het politiewerk; een ontwikkeling die teruggaat naar de negentiende eeuw (*mug shots, dactyloscopie*). Vanaf de jaren 1980 krijgt datagedreven werk een sterke impuls met strategieën als *hot spots policing* en *intelligence led policing*.

De komst van AI is een volgende transformatie van het politiewerk, waarbij AI door

én voorbij de processen van digitalisering gaat (o.a. Landman, 2023; Van Brakel, 2023; Schuilenburg, 2024). Het gaat hierbij om 'systemen die intelligent gedrag vertonen door hun omgeving te analyseren en – met enige graad van autonomie – actie te ondernemen om specifieke doelen te bereiken' (art. 3 lid 1 AI Act). Wat zijn de belangrijkste uitdagingen van deze transformatie? Dit artikel belicht vier adviezen uit ons rapport *Navigeren in niemandsland*, afgeleid van de door ons geïdentificeerde kernuitdagingen voor de Nationale Politie.

1. Ontwikkel een overkoepelend ELSA (Ethical, Legal and Societal Aspects) raamwerk

ELSA-uitgangspunten worden steeds belangrijker voor maatschappelijk verantwoorde

Over de auteurs

Prof. dr. mr. Marc Schuilenburg en prof. dr. Ellen Giebels zijn lid van de Wetenschappelijke Adviesraad Politie (WARP) en medeverantwoordelijk voor het rapport *Navigeren in niemandsland: Zeven urgente uitdagingen rondom digitalisering en AI in politiewerk*. Het volledige rapport en de reactie van korpschef Janny Knol op alle aanbevelingen kunnen hier worden gelezen: www.wetenschappelijkadviesraadpolitie.nl/publicaties.

Nieuwe technologie verandert het politiewerk en de politieorganisatie

Literatuur

- Endedijk, M.D. & Cuyvers, K. (2022). Self-regulation of professional learning: towards a new era of research. In: C. Harteis, D. Gijbels & E. Kyndt (eds.), *Research approaches on workplace learning: Insights from a growing field* (pp. 219-237), Cham: Springer.
- Landman, W. (2023). *Politiewerk aan de horizon. Technologie, criminaliteit en de toekomst van politiewerk*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Leese, M. (2024). Staying in control of technology: predictive policing, democracy, and digital sovereignty. *Democratization*, 31(5), 963-978.
- Morozov, E. (2025). De nieuwe elite van Silicon Valley. *De Correspondent*, 28 mei.
- Nationale Politie (2025). *Stevig staan in deze tijd: Strategische agenda politie 2025-2030*, www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/onderwerpen/publicaties/2025/748ab5cf-6e4d-41ca-b8a1-d9d141a2f916.pdf.

innovatie. Het betekent dat in een zo vroeg mogelijk stadium rekening wordt gehouden met de ethische, juridische en maatschappelijke aspecten bij het ontwerp en de inzet van nieuwe technologie. Belangrijk hiervoor is het betrekken van relevante stakeholders in het ontwerp en de implementatie ervan, zoals bedrijven, burgers, maatschappelijke organisaties en de wetenschap. Het onderliggende idee is dat op deze manier uiteenlopende (publieke) waarden vanuit een breed perspectief vroegtijdig zichtbaar worden gemaakt en democratische afwegingen kunnen plaatsvinden wanneer ethische, sociale en juridische dilemma's optreden (Schuilenburg & Wessels, 2022).

In lijn hiermee experimenteert de politie met zogenoemde 'ethiektafels' rond concrete casussen. Dat is prijzenswaardig, maar staat nog ver af van een structurele en duurzame inrichting van maatschappelijk verantwoorde innovatie. Daarvoor is een overkoepelend ELSA-raamwerk nodig met een bijbehorende standaardwerkwijze binnen de politieorganisatie. Inspiratie hiervoor is te vinden in het buitenland, zoals de *New Machine Learning Guide for Policing* uit het Verenigd Koninkrijk¹. Voor de ontwikkeling en inzet van (risicovolle) algoritmen en AI is publieke transparantie een noodzakelijke voorwaarde. Ook in *Stevig staan in deze tijd* wordt onder de noemer van het versterken van rechtsstatelijk handelen het belang

van maatschappelijke transparantie benadrukt voor de politie. Dat betekent meer dan simpel voldoen aan de wettelijke verplichtingen. Voor behoud van het vertrouwen in de politie is transparantie rond data- en AI-toepassingen cruciaal. Transparantie betekent ook actief communiceren waar van de openbaarheid wordt afgeweken – en waarom. Daarom adviseren wij om ELSA-afwegingen structureel te integreren in het ontwikkelproces van data- en AI-toepassingen en transparantie over data- en AI-toepassingen als uitgangspunt te hanteren met als stelregel: 'openbaar, tenzij'.

2. Formuleer voorwaarden voor de samenwerking met private partijen

Voor datagedreven politiewerk en de inzet van AI is samenwerking met private partijen onvermijdelijk. Veel van de nieuwste AI-technologie is bijvoorbeeld in handen van private partijen, met name grote techbedrijven als Palantir. Zij beschikken ook vaak over datasets die groter en gevarieerder zijn dan de datasets van de politie. Deze datasets kunnen voor de opsporing van bepaalde vormen van criminaliteit waardevol zijn als het gaat om zicht krijgen op nieuwe criminaliteitsfenomenen en op mogelijke verdachten die tot dan toe onder de radar zijn gebleven.

Maar de samenwerking komt ook met een aantal risico's. Denk aan het weglekken van essentiële kennis en het niet zelf ontwikkelen van kunde die nodig is om sturing te geven en het politiewerk te kunnen monitoren. Daarnaast is er het risico dat de politie te veel afhankelijk wordt van een samenwerkingspartij (*vendor lock-in*) (Zuboff, 2019; Slobogin & Brayne, 2022). Deze risico's worden versterkt door de huidige geopolitieke ontwikkelingen en mogelijke afhankelijkheid van staten met andere belangen of rechtsstelsels (Morozov,

¹ Zie: <https://science.police.uk/news-and-events/news/new-machine-learning-guide-for-policing/>.

2025). Dat betreft bijvoorbeeld ook incompatibiliteit met AVG-wetgeving en de Europese AI Act, die stelt dat ook bij inkoop van AI-tools de gebruiker van het algoritme verantwoordelijk is voor de inzet hiervan.

Tegelijk is volledige digitale soevereiniteit voor de politie niet wenselijk en haalbaar (Leese, 2024). Wij adviseren daarom een toetsings- en samenwerkingskader op te stellen met duidelijke voorwaarden voor samenwerking met private partijen. Dat zorgt ervoor dat de politie in publiek-private samenwerkingen zorgvuldig, verantwoord en doelgericht kan opereren. Het vastleggen van voorwaarden draagt ook bij aan meer transparantie naar burgers en andere publieke en private partijen. Dat bevordert het maatschappelijk vertrouwen dat de politie in haar omgang met data en AI-toepassingen rechtsstatelijk en verantwoord handelt.

Veel van de **AI-technologie** is **in handen** van grote **techbedrijven**

3. Maak data- en I-geletterdheid een integrale basisvaardigheid

Met de snelle ontwikkelingen, kansen én risico's rond datagedreven werken is het van cruciaal belang dat het begrijpen en verantwoord kunnen toepassen van data- en AI-systemen een integrale basisvaardigheid wordt binnen de politieorganisatie. Dit vraagt enerzijds om structurele inbedding in het basis-

Literatuur (vervolg)

- Schuilenburg, M. (2024). *Making Surveillance Public: Why You Should Be More Woke about I and Igo-rithms*. The Hague: Eleven International Publishing.
- Schuilenburg, M. & Wessels, M. (2022). Vier handvatten voor betrouwbare algoritmische toepassingen in het politiewerk. *Het Tijdschrift voor de Politie*, 3, 11-15.
- Slobogin, C. & Brayne, S. (2022). Surveillance Technologies and Constitutional Law. *Annual Review of Criminology*, 6, 1-22.
- Van Brakel, R. (2023). Artificial Intelligence en veiligheid: Kansen en uitdagingen. *Politie & Recht*, 4, 151-162.
- Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York, NY: Public Affairs.

De tijd van **vrijblijvendheid** en **experimenteren** is voorbij

vakspecialistisch en hoger politieonderwijs, met differentiatie op functieniveau, bijvoorbeeld via het model van datavolwassenheid. Essentieel is dat wordt vastgesteld wie op welk niveau welke mate van data- en AI-geletterdheid nodig heeft. Dit kan ook voorkomen dat er een ongewenste tweedeling ontstaat binnen de politie tussen professionals die wel digitaal bekwaam zijn ('experts') en collega's die dat niet zijn.

Daarbij is het belangrijk om ook te kijken naar andere leervormen. Hiervoor is inspiratie te halen uit andere vakgebieden. In de techniekbranche wordt bijvoorbeeld breed gebruikt gemaakt van de methodiek van *learning communities* (Endedijk & Cuyvers, 2022). In een *learning community* maakt het leren integraal deel uit van het eigen werk. Concrete praktijkuitdagingen of problemen op het gebied van data en AI vormen dan uitgangspunt voor discussies tussen collega's met verschillende achtergronden en ervaring om te komen tot gezamenlijke probleemoplossing. Zo wordt kennis direct getoetst aan de meest actuele stand van zaken en collectief opgebouwd en gedeeld. Deze werkwijze bevordert vakmanschap en innovatiekracht. Ook helpt het om schaars technisch talent sneller binnen te krijgen en kunde te behouden.

Binnen de politie wordt al op beperkte schaal gewerkt met vergelijkbare 'kennisnetwerken', maar gezien de stevige uitdagingen zou het goed zijn dit organisatiebreed op te tuigen. Want minstens zo belangrijk als het leren van praktische digitale vaardigheden is het ontwikkelen van een kritische digitale *mindset* in het omgaan met data en AI. Dat betekent: in staat zijn om data en AI-vraagstukken systematisch te benaderen, bewust na te denken over de

probleemdefinitie, datakeuze, verwerking, en de maatschappelijke implicaties van het gebruik. Wij adviseren om de digitale *mindset* van politiemensen te prioriteren en de ontwikkeling daarvan door de tijd te blijven monitoren.

4. Kritische reflectie op toepassingsgebieden

De ontwikkeling van praktische toepassingen op het gebied van datagedreven werk en AI gebeurt binnen de politieorganisatie nu vooral binnen de strafrechtelijke rechtshandhaving, in het bijzonder bij de bestrijding van georganiseerde criminaliteit. Daarbij ligt de nadruk – naast het automatiseren van routinematige handelingen – op een efficiëntere en effectieve toegang tot (informatie uit) data. Minder aandacht is er voor de vraag hoe AI kan bijdragen aan andere gebieden, zoals de versterking van de relatie tussen politie en burgers en het daarop gebaseerde vertrouwen. Kunnen AI-toepassingen worden ingezet door de politie om haar sociale legitimiteit te versterken en te zorgen dat de relatie met burgers minder afstandelijk en onpersoonlijk ('abstract') wordt?²

Terwijl AI-toepassingen om de relatie met burgers te versterken nog onvoldoende worden benut, worden andere sporen gevolgd die het vertrouwen van burgers juist onder druk zetten. Door toegenomen technologische mogelijkheden is criminaliteitsvoorspelling (*predictive policing, crime forecasting*) een snelgroeiend veld binnen het politiewerk. De afgelopen vijftien jaar hebben echter laten zien dat patroonherkenning nuttig kan zijn, maar dat voorspellen op persoonsniveau grote en ingrijpende risico's met zich meebrengt. De effectiviteit is doorgaans discutabel, onder meer omdat menselijk gedrag slecht voorspelbaar is, het onduidelijk is welke variabelen er in een specifieke sociale context toe doen, en al helemaal niet hoe deze zijn te meten en vast te leggen. Algoritmes zijn namelijk nooit neutraal, want ze worden getraind op data die al sociaal scheef verdeeld zijn. Bepaalde groepen burgers – vaak in kwetsbare posities – laten bijvoorbeeld meer digitale 'sporen' na

² Inspiratie hiervoor zou opgedaan kunnen worden bij het Europese project KOB-N, waarbij in verschillende politiepijots wordt geëxperimenteerd met datagedreven tools om lokale verbindingen tussen burgers en politie te versterken, zie: <https://koban-project.eu/>.

dan anderen, wat kan leiden tot onevenredige aandacht, onjuiste conclusies en een zichzelf versterkend effect. Vanwege de forse consequenties is in het Britse parlement daarom onlangs een verbod voorgesteld op persoonsgerichte voorspellingen door de politie, gebaseerd op AI, algoritmen of automatische beslissingen³.

Wij adviseren daarom niet verder in te zetten op (algoritmische) toepassingen die (crimineel) gedrag op persoonsniveau voorspellen en meer te kijken naar AI-toepassingen die kunnen bijdragen aan het versterken van de relatie met en het vertrouwen van burgers ('positieve veiligheid'). Dit kan ook zorgen voor een constructiever maatschappelijke debat over de inzet van data- en AI-toepassingen door de politie.

Conclusie

AI-toepassingen zijn er ter ondersteuning van politieprofessionals bij het uitvoeren van hun taak. Net als fysieke geweldsmiddelen, denk aan het dienstpistool en de wapenstok, vergen zij kennis en training. Zij onderscheiden zich echter door hun vaak ongrijpbare, veranderlijke en complexe karakter en hun inbedding in een bredere juridische en geopolitieke context. Tegelijk is de snelheid van ontwikkelingen hoog, wat leidt tot gevoelde urgentie en tot het risico steeds achter de feiten aanlopen. Dat vraagt om daadkracht in het vooraf formuleren van uitgangspunten en randvoorwaarden door de Nederlandse politie op het gebied van datagedreven werk en het gebruik van AI. Daarom stellen wij: de tijd van vrijblijvendheid en experimenteren is voorbij. •

³ Zie: www.computerweekly.com/news/366626658/MPs-propose-ban-on-predictive-policing.

Word lid van Equipe

iedereen doet politiewerk

100 JAAR De kracht van het argument

EQUIPE
Vereniging voor Politie

iedereen is van harte welkom bij onze vereniging! www.equipe.me